

PRILOGA „ZVONČKU“

Iz knjige prirode.

Napisal *Solovej*.

I.

Ko pridete v ljudski šoli v višje razrede, začnete tudi s predmetom, ki se imenuje prirodoslovje. Nemara je tudi kdo izmed vas nevoljen, ko se začne učiti: Poznamo šest glavnih lastnosti vseh teles — neprodornost, deljivost i. t. d. Vsak si misli: Hm, saj to že sam vem, da se dá jabolko na dvoje razdeliti in da je slabo, če se za južino oddeli od hlebca premajhna peta, da ni dobro, če se razdeli blago — z drugimi besedami, da poje šiba, če se strgajo na žreblju nove hlače; da je neprodornost šolskih sten velika . . .

To je vse res; ali vendar bi vam rad pokazal, da to ni samo kar tako, temveč da je jako dobro, če vas opozore v šoli na nekatere stvari v prirodi, ki so sicer jako preproste, ali da vendar od teh pojavov odvisi celó naše življenje. In baš v tem vidimo Stvarnikovo modrost in mogočnost prirode, ki zna z navidezno neznatnimi pripomočki povzročiti tako važne posledice.

Za danes si oglejmo samo razdeljivost teles.

Videli ste dosedaj sicer mnogo pojavov razdeljivosti, ali niste pazili nanje, ker se vam zde premalenkostni. Ali ravno zaradi tega, ker ste prišli v šolo, morate postati malo resnejši in pozornejši kot oni paglavci, ki letajo urnih krač in preklanih hlač po božjem svetu ter ne poznajo niti *a*, niti *u* in znajo samo tisto pesem: »Mama, lačen!«

Zakon razdeljivosti se glasi: Vsako telo moremo z različnimi sredstvi in pripomočki razdeliti na silno majhne delce, ki so pa po svoji tvarini ravno taki kot prvotni predmeti. A ti delci so mnogokrat tako majhni, da jih s prostim očesom niti ne vidimo. Če stolčete na primer kos stekla ali sladkorja, vidite samo bel prah, a posameznih koščkov z očmi ne morete razločevati, temveč samo čutite, da so njih lastnosti ostale iste kot pri velikih kosih: stekleni prah bode, a sladkorni je sladak.

Ta zakon je sam po sebi jako enostaven, vendar je v prirodi jako važen. Nekatere njegove posledice so za človeka koristne in neobhodno potrebne, druge zopet silno neprijetne.

Oglejmo si najprej prirodo tam, kjer človek nič ne vpliva!

Pozimi vidite po visokih gorah bele snežene kape, poleti pa sive, od solnca razžarjene pečine. Iz ravno takih pečin je bilo nekdanj površje naše

zemlje in bi bilo še dandanes brez razdeljivosti. Kjer kopljejo jamo, lahko vidite, da se nahaja prst samo pod vrhom, nižje doli je pa pesek in kamenje. In ravno prst je dar razdeljivosti. Dež pada po skalah in se ujame po škrbinih. Ta pozimi zmrzne in razganja skale na vedno manjše dele. Zato se nam zde gore kot visoki starci. Čas jim je vrezal globoke brazde v telo. Voda nosi potem ta drobiž v doline, kjer se spotoma vedno bolj in bolj drobi, tako da se počasi napravi prst. Če bi se torej skale ne dale deliti, bi ne bilo prsti. Tudi bi ne bilo žita in živali; brez tega bi pa tudi človek ne mogel živeti.

Večini bralcev je znana ona dežela, kjer so se borili pod starim Ra-deckijem slovenski vojaki leta 1859. in 1866. — lepa, ravna Lombardija. Učenjaki trdijo, da je to zemljo nanesele reka Pad, ki teče po nji, takisto je nanesele Nil lepo Egiptovsko dolino in jo še vedno nanaša, da sili njegov izliv vedno bolj v Sredozemsko morje. Nekdanjo domovino Babiloncev sta naplavila Evfrat in Tiger, ki sta nanesele prsti izpod gore Ararata, kjer se je ustavila po pripovedovanju svetega pisma Noetova barka.

Zaradi razdeljivosti nastaja nadležni prah, po puščavi Sahari pa tako droben pesek, da gre skozi vso obleko. Ta pesek je napolnil nekatere globeli, ki so podobne peščenim jezerom, odkoder se ne reši nihče, kdor zabrede vanj.

Tudi na človeku opazimo velik vpliv te lastnosti. Brez nje bi ne mogel niti sekati, niti žagati lesu. Ne mogel bi si klesati kamenja in zidati hiš. Ko bi se žito ne dalo razdeliti, bi ne imeli moke in kruha; ne mogli bi sploh griziti. Morali bi torej vsi pomreti. Ne imeli bi niti stanovanj niti hrane, in človeški rod bi moral izginiti. Zaradi razdeljivosti nam je mogoče tesati ladje in graditi železnice. Brez nje bi torej ne bilo sploh življenja, a še manj kakega napredka.

Ali tudi škodo ima človek zaradi nje. Le vprašajte mater ali starejšo sestro, če se še ni nikdar jezila, ko je ubila najlepšo porcelanasto posodje! Tudi vaši črevlji so podložni temu zakonu, ki pomaga dostikrat, da vam zagleda palec beli dan, ali da vam dela pod stopinjami »žlok, žlok!« Kdor ima pipec, je že tudi lahko opazoval, kaj se pravi razdeljivost, ko je gledal one žagaste škrbine na ostrini. Ta zakon povzrokuje mnogo onih pojavov, ki jim pravimo »zob časa«. On je kriv, da so se porušile vse krasne stavbe starih narodov: lepa svetišča, mogočni cirkusi in krasne palače. Tudi ogromne piramide gloje sicer počasi ali neprestano. Veličastna in bogata mesta so izginila, ker je kamen razpadel v kamenčke in kamenčki v prah, ki so ga raznesli vetrovi na vse štiri strani sveta . . .

Kako važen je torej ta enostavni zakon! More nam koristiti in škodovati, in zato je dal Stvarnik človeku razum, da lahko izpozna, kaj mu koristi, kaj pa škoduje, in da zna odvrčati nevarnost, ki mu časih preti od prirode. Da mu je to mogoče, mora človek prirodo izpoznavati, se mora učiti!

Končno naj navedem še nekaj primerov o raztezljivosti posameznih teles, kolikor je to človeku mogoče doseči z različnimi pripravami.

Funt bombaža se da spresti v nit, ki je dolga štirideset milj. Če bi hotel priti kdo izmed vas od enega konca do drugega, bi mu bili precej

ožuljeni podplati, preden bi prišel na konec. Vsakdo od vas pozna svilo, ki se dobi iz mešičkov, v katere se zapredejo sviloprejkine gosonice, ko se zabubijo. Svilo dobe na ta način, da odvijejo te mešičke. Toda da dobe svileni sukanec, morajo sestaviti več teh tankih niti, ker ena sama meri v »debelino« devet tisočin milimetra. In ljudje porablajo to silno tankost, da napravljajo najkrasnejša oblačila! Že ti nežni nitki se moramo čuditi. Toda ljudje znajo celo kovine raztegniti še na desetkrat tanjšo žico. Iz platine se da namreč napraviti devetdeset tisočin milimetra tanka žica. Največji ptič pa je vendarle zlato! Pri pozlačevanju rabijo listke, katerih tankost meri deset-tisoči del enega milimetra. Za zlate našitke rabijo jako tanko žico, ki jo dobe tako-le: tri centimetre debelo in dvajset centimetrov dolgo srebrno in pozlačeno paličico raztegnejo v žico, ki je dolga sto milj in debela eno stotisočino milimetra.

Pri igri.

*Ej, otroci, hej, juhej!
Le po vrsti vsi naprej!
Igra je pripravljena,
past je že nastavljena.*

*Naglo smukni izpod rok,
kdor dovolj je naglih nog,
pa za hrbet tam se skrij,
kjer nevarnosti več ni.*

*Kdor počasi koracá
in preleno se ravná,
tega pa ujameva
in prostost mu vzameva.*

*Pa začnimo — hej, juhej!
Le po vrsti kar naprej!
Igra je pripravljena,
past vam je nastavljena!*

Leon Poljak.